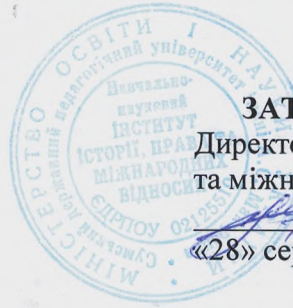
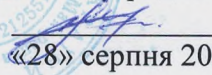

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання
історичних дисциплін

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор НН інституту історії, права
та міжнародних відносин

 Олександр ЖУКОВ
«28» серпня 2025 р.

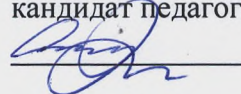
**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
МІГРАЦІЯ ТА ГУМАНІТАРНИЙ ВИМІР
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

**Галузь знань 29 Міжнародні відносини
Спеціальність 291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії
Освітньо-професійна програма Міжнародні відносини**

**Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Мова навчання українська**

Погоджено науково-методичною
комісією НН інституту історії, права та
міжнародних відносин
«28» серпня 2025 р.

Голова Світлана МОЦАК,
кандидат педагогічних наук, доцент

Суми – 2025

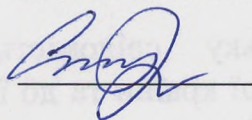
Розробник:

Бессонова М.М., кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін
Протокол № 1 від «27» серпня 2025 р.

Завідувач кафедри

Моцак С.І., к. пед. н., доцент, завідувач кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 4	Бакалавр	вибіркова
		Рік підготовки:
		4-й
		Семестр
		8-й
		Лекції
		24 год.
		Практичні, семінарські
		30 год.
		Лабораторні
		-
		Самостійна робота
		64 год.
		Консультації:
		2 год.
Загальна кількість годин - 120		Вид контролю: залік

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою дисципліни «Міграція та гуманітарний вимір міжнародних відносин» є ознайомлення студентів із предметом, об'єктом, базовими категоріями та методологією вивчення сучасної міграційної політики країн світу, а також з витоками та закономірностями розвитку міграційних процесів на міжнародному та національному рівнях.

Завдання:

До основних завдань дисципліни «Міграція та гуманітарний вимір міжнародних відносин» відноситься:

- формування здатності студентів застосовувати теоретичні знання у професійній діяльності, пов'язаній з оцінкою і прогнозуванням економічних, культурних, соціальних подій та явищ, притаманних для сучасного світу та системи міжнародних відносин;
- формування вмінь у визначенні сутності і структури міграційної рухливості населення;
- формування цілісного уявлення про основні етапи розвитку міграційних процесів та їхнього впливу на формування міграційної політики країн світу;
- розкриття соціальних проблем мігрантів та можливі способи соціальної адаптації населення при переселенні;
- знайомство з основними принципами концепції державної міграційної політики країн світу;
- виділення основних закономірностей міжнародних міграційних процесів;
- розгляд основних вимірів та напрямів міграції населення;
- формування вмінь характеризувати міграційну політику розвинених країн світу;
- формування розуміння сутності і соціально-політичної значущості майбутньої професії;
- формування загальнокультурної ерудиції, широкого кола інтересів;
- формування вміння працювати самостійно;
- навчити студентів працювати у команді колег за фахом.

Навчальна дисципліна «Міграція та гуманітарний вимір міжнародних відносин» входить до переліку обов'язкових компонентів освітньо-професійної програми (цикл професійної підготовки).

Інтегральна компетентність:

ІК. здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері міжнародних відносин, суспільних комунікації та регіональних студій, зовнішньополітичної діяльності держав, міжнародних взаємодій між державами, міжнародними організаціями та недержавними

акторами, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов та передбачає застосування теорій суспільних наук та спеціальних наукових методів дослідження проблем міжнародних відносин.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі і знань про природу і суспільство, та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 7. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 8. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 12. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Спеціальні компетентності (СК):

СК6. Здатність застосовувати засади дипломатичної та консульської служби, дипломатичного протоколу та етикету, уміння вести дипломатичне та ділове листування (українською та іноземними мовами).

СК14. Здатність розуміти закономірності розвитку та самостійно аналізувати ситуацію в країнах і регіонах світу на основі інформації політичного, історичного, економічного, культурного, правового характеру із застосуванням міждисциплінарних та наукових методів досліджень міжнародних відносин.

Навчання спрямоване на комплексну реалізацію практичної, когнітивно-освітньої, професійної та виховної мети, а саме:

- *практична мета:* формування у студентів когнітивної та професійної компетентності; ознайомлення студентів з основними вимірами міграційних процесів та аналіз міжнародної політики у сфері міграції.

- *когнітивно-освітня мета:* розвиток аналітичних здібностей студентів, що полягають у вмінні критично оцінювати та зіставляти найважливіші події та явища в суспільно-політичному, економічному та культурному розвитку країн світу, яких стосуються міграційні процеси;

- *професійна мета:* формування вміння використовувати знання з історії в практичній діяльності фахівця з міжнародних відносин, аналізувати і оцінювати процеси, події, тенденції і динаміку розвитку міграції як глобального явища;

- *виховна мета:* формування патріотичної свідомості та гуманістичного світогляду.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Навчальна дисципліна «Міграція та гуманітарний вимір міжнародних відносин» входить до переліку вибрових компонентів освітньо-професійної програми циклу професійної підготовки. Освоєнню «Міграція та

гуманітарний вимір міжнародних відносин» може передувати опанування інших навчальних дисциплін, таких як «Історія, політичні системи та зовнішня політика країн Північної Америки», «Історія, політичні системи і зовнішня політика країн Європи», «Історія, політичні системи і зовнішня політика країн Азії, Африки та Латинської Америки», «Міжнародні організації», «Українська діаспора в міжнародних відносинах».

3. Результати навчання за дисципліною

ПРН 01. Знати та розуміти природу міжнародних відносин та регіонального розвитку, еволюцію, стан теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики, а також природу та джерела політики держав на міжнародній арені і діяльності інших учасників міжнародних відносин.

ПРН 06. Знати природу та характер взаємодій окремих країн та регіонів на глобальному, регіональному та локальному рівнях.

ПРН 17. Мати навички самостійного визначення освітніх цілей та навчання, пошуку необхідних для їх досягнення освітніх ресурсів.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Розподіл балів

Поточний контроль														ІНДЗ	Разом	Загальна сума	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12				15	75	100
Поточний контроль																	
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5			—	—	—	
Контроль самостійної роботи																	
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3					25	

4.1. Критерії оцінювання видів роботи для поточного контролю

Під час оцінювання результатів навчання застосовується накопичувальна бально-рейтингова система, що передбачає оцінювання якості виконання здобувачами вищої освіти всіх видів аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності, спрямованих на опанування навчального матеріалу шляхом поточного та підсумкового контролю.

Система оцінювання курсу реалізується згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти під час відвідування лекцій, участі у семінарах та виконання інших видів роботи.

Поточний контроль складається з таких компонентів:

- **60 балів:** участь у семінарах – підготовка аналітичних звітів та доповідей і пред'явлення результатів в аудиторії у вигляді усних відповідей, участь в обговоренні семінарських питань / дискусіях, виконання практичних завдань.

- **15 балів:** підготовка індивідуального творчого завдання (презентації, рейтингів керівників, історичної передвиборчої компанії, слоганів правління тощо).

- **25 балів:** опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка рефератів, есе тощо.

Разом – 100 балів.

В Університеті передбачено можливість перезарахування результатів неформальної та/або інформальної освіти відповідно до Положення про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка (<https://sspu.edu.ua/universytet/edusci/normatyvno-pravova-baza>).

Перезарахування результатів здійснюється на добровільній основі та передбачає підтвердження того, що здобувач досяг результатів навчання, передбачених освітньою програмою.

Перезарахуванню можуть підлягати результати навчання отримані шляхом неформальної та/або інформальної освіти, що за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як навчальній дисципліні в цілому, так і її окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню, які передбачені цією робочою програмою.

Оцінювання результатів аудиторної роботи здійснюється за наступними критеріями

БАЛИ	ПОЯСНЕННЯ
4	Здобувач вищої освіти у повному обсязі опрацював матеріал (на належному рівні сформовані знання); упевнено оперує набутими знаннями; аналізує їх, робить власні висновки, здатен відповісти на питання, яке вимагає критичного мислення.
3	Здобувач вищої освіти достатньо повно володіє матеріалом (на достатньому рівні сформовані знання та вміння); аналізує його, робить відповідні висновки, уміє логічно висловити своє ставлення до отриманої інформації. Може відповісти на додаткове питання.
2	Здобувач вищої освіти достатньо повно володіє матеріалом (на достатньому рівні сформовані знання), може дати відповідь на додаткове питання у межах вивченої теми. Однак, не може навести приклад при розкритті змісту певного поняття
1	Здобувач вищої освіти не засвоїв всього програмового матеріалу, допускає незначні помилки, відповідає невпевнено, не завжди адекватно використовує терміни та поняття.
0	Здобувач вищої освіти не готовий до заняття, не відповідає на питання, що винесені на розгляд. Відсутність на занятті.

4.2 Критерії оцінювання рівня теоретичної та практичної підготовки студента

Шкала ЄКТС	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
A	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі тестові завдання. Студент здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями
B	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань. Студент здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, в яких можуть бути окремі несуттєві помилки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями
C	
D	В цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових розрахунків, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки.
E	Правильно вирішив половину розрахункових/тестових завдань. Студент має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого, під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків
F	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив окремі тестові завдання.
FX	Безсистемне відділення випадкових ознак вивченого, невміння робити найпростіші операції аналізу і синтезу, доходити узагальнень, висновків

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання дисципліни «Історія, політичні системи, зовнішня політика країн Північної Америки» можуть бути:

- усне опитування. Здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування. При індивідуальному опитуванні викладач ставить перед здобувачем вищої освіти декілька запитань, при фронтальному – серію логічно пов'язаних між собою питань перед усією аудиторією;
- тестові завдання. Тести – це спеціальні завдання, виконання (чи невиконання) яких вказує на наявність (або відсутність) у здобувача вищої освіти певних знань, умінь;
- контроль самостійної роботи
- залік

Засоби діагностики результатів навчання мають на меті критичне мислення, комплексне розв'язання проблем, оригінальність, креативність, міркування та створення ідей, комунікативні навички та навички самоорганізації, уміння працювати з інформацією. Особлива увага при опануванні змісту навчальної дисципліни приділяється запобіганню порушенню академічної доброчесності та забезпечення довіри до результатів освітнього процесу та освітньої діяльності.

Питання для самоконтролю

1. Поняття «міграція» та «міжнародна міграція».
2. Основні стадії міграційного процесу.
3. Адаптація, облаштування, інтеграція мігрантів.
4. Еміграція та імміграція.
5. Типологія міграцій. Типологія міжнародних міграцій.
6. Поняття міграційного потоку.
7. Економічний, соціологічний та інші підходи при вивченні міграційних процесів.
8. Макроекономічні та мікроекономічні теорії міжнародної міграції.
9. Глобалізаційні теорії міжнародної міграції.
10. Основні міграційні потоки в ході еволюції людства.
11. Світові війни та міграційні процеси.
12. Міграції в епоху глобалізації.
13. Етапи розвитку міграційних процесів в Україні.
14. Основні хвилі еміграції українців.
15. Специфіка міграційних процесів в Україні у радянські часи та у добу незалежності.
16. Міжнародні інструменти регулювання міграцій.
17. Регулювання міграції на регіональному рівні.
18. Формування глобального підходу до міжнародних міграцій.
19. Загальні міжнародно-правові домовленості щодо захисту прав мігрантів, біженців та переселенців
20. Двосторонні домовленості у сфері міграції.
21. Поняття «біженці». Правовий статус біженців у міжнародному праві.
22. Основні потоки біженців: причини, напрям міграції, приживаність мігрантів-біженців.
23. Поняття «нелегальна» та «нерегульована» міграція.
24. Основні потоки нелегальних мігрантів: причини, напрям міграції, можливість легалізації.
25. Міграційне законодавство як основний інструмент врегулювання міграційної політики.
26. Основні виміри державної міграційної політики.
27. Особливості міграційної політики США, Канади, провідних європейських країн, Європейського Союзу, Китаю, Австралії тощо (на вибір студента).
28. Глобальний вимір сучасних міграційних потоків.
29. Освітня, трудова, інтелектуальна та інші види сучасної міграції.
30. Специфіка сучасних міграційних потоків на пострадянському просторі.

6. Програма навчальної дисципліни

Програма навчальної дисципліни «Міграція та гуманітарний вимір міжнародних відносин» складається з 12 тем, в яких комплексно вивченні найбільш значущі проблеми розвитку міграції та гуманітарного чинника у міжнародних відносинах, а також формуванні у студентів вміння їх самостійного аналізу на основі новітнього методологічного інструментарію при вивченні міжнародних відносин.

7. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

7.1. Тематичні розділи

Тема 1. Вступ до дисципліни: базові поняття, мета, завдання.

Міграція як предмет вивчення в рамках дисципліни «Міграційна політика країн світу». Загальні та специфічні функції міграції, вплив на міжнародні відносини. Основні стадії міграційного процесу. Адаптація, облаштування, інтеграція мігрантів. Об'єктивні та суб'єктивні фактори міграції. Вартість міграції. Еміграція та імміграція. Типологія міграцій. Типологія міжнародних міграцій. Поняття міграційного потоку.

Тема 2. Теоретичні підходи до вивчення міграції

Економічний, соціологічний та інші підходи при вивченні міграційних процесів. Макроекономічні та мікроекономічні теорії міжнародної міграції. Глобалізаційні теорії міжнародної міграції. Теорія неокласичної економіки, теорія людського капіталу, нова економічна теорія міграції, теорія «суспільного капіталу», економіка сімейної міграції, теорія сегментованого (подвійного) ринку праці, теорія світового ринку праці, теорія світових систем (світового господарства), теорія нового міжнародного економічного порядку, теорія процвітання (технологічного розвитку), теорія притягування-виштовхування, теорія міграційних мереж, теорія кумулятивної причинності, теорія міграційних систем, євразійська теорія міграції культур, соціологічна теорія міграції.

Тема 3. Міграційні потоки в історії людства

Інформація про основні міграційні потоки в ході еволюції людства. Міграції та формування рас. Розселення людства та заселення Європи, Азії, Америки, Австралії та Океанії. Міграційні процеси у стародавніх державах: від Стародавнього Сходу до епохи античності. Причини масових міграцій у стародавню добу. Велике переселення народів та формування підвалин сучасної Європи та європейської цивілізації. Міграційні процеси на середньовічному Сході. Хрестові походи як прояви міграції. Епоха Великих географічних відкриттів та початок глобальних міграційних процесів. Основні потоки міграцій в епоху Нового часу. Світові війни та міграційні процеси. Міграції в епоху глобалізації.

Тема 4. Міграції в історії України

Етапи розвитку міграційних процесів в Україні. Географічний вимір: основні напрямки міграції з України (від доби архайки до сьогодення). Етнічна еміграція з України та етнічна імміграція в Україну: основні етнічні групи та причини міграції. Основні хвилі еміграції українців. Специфіка кожної хвилі міграції з теренів України: типологізація, причини, масовість, напрям. Специфіка міграційних процесів в Україні у радянські часи та у добу незалежності.

Тема 5. Основні виміри міграційної політики держав

Міграційне законодавство як основний інструмент врегулювання міграційної політики. Спеціалізовані органи державної влади з управління міграції: структура, функції, повноваження. Основні виміри державної міграційної політики: політика возз'єднання сімей, політика щодо навчальної міграції, регулювання трудової міграції, допомога вимушеним мігрантам, міграційний контроль та запобігання нелегальній міграції іноземців, політика інтеграції мігрантів.

Тема 6. Міграційна політика провідних держав світу

Особливості міграційної політики США, Канади, провідних європейських країн, Європейського Союзу, Китаю, Австралії тощо. Особливості міграційного законодавства США, Канади, провідних європейських країн, Європейського Союзу, Китаю, Австралії тощо. Спеціалізовані органи державної влади з управління міграції США, Канади, провідних європейських країн, Європейського Союзу, Китаю, Австралії тощо. Основні виміри державної міграційної політики США, Канади, провідних європейських країн, Європейського Союзу, Китаю, Австралії тощо.

Тема 7. Міграційна політика України

Формування основних напрямів міграційної політики України після здобуття незалежності. Інституційне забезпечення міграційної політики. Політика у сфері репатріації. Політика по відношенню до трудової міграції. Захист біженців. Регулювання імміграції іноземців і запобігання нелегальній міграції. Розвиток міжнародного співробітництва у сфері міграції. Проблемні питання міграційної політики та шляхи їх розв'язання.

Тема 8. Правові механізми захисту прав мігрантів, біженців та переселенців

Загальні міжнародно-правові домовленості. Основні документи, що регулюють питання захисту прав мігрантів, біженців та переселенців. Двосторонні домовленості у сфері міграції. Національне законодавство країн світу щодо питань захисту прав біженців, мігрантів та переселенців. Захист прав біженців, мігрантів та переселенців в Україні.

Тема 9. Біженці у процесах сучасної міграції

Поняття «біженці». Правовий статус біженців у міжнародному праві. Питання захисту та особистої безпеки. Основні потоки біженців: причини, напрям міграції, приживаність мігрантів-біженців. Біженці в Україні.

Тема 10. Проблема нелегальної міграції та шляхи її вирішення

Поняття «нелегальна» та «нерегульована» міграція. Основні потоки нелегальних мігрантів: причини, напрям міграції, можливість легалізації. Питання нелегальних мігрантів у внутрішній політиці країн світу. Протидія нелегальній міграції. Нелегальні мігранти в Україні.

Тема 11. Міжнародні організації, задіяні у врегулюванні світових міграційних процесів

Міжнародні інструменти регулювання міграцій. Управління Верховного комісара ООН з питань біженців. Міжнародна організація з міграції. Регулювання міграції на регіональному рівні. Механізми Ради Європи, ЄС та СНД у врегулюванні міграційних процесів. Формування глобального підходу до міжнародних міграцій.

Тема 12. Політика інтеграції у сучасних державах

Структура сучасних міграційних потоків. Глобальний вимір сучасних міграційних потоків. Освітня, трудова, інтелектуальна та інші види сучасної міграції. Країни-донори та країни-реципієнти мігрантів. Економічна складова сучасних міграційних потоків.

Наростання масштабів міграційних переміщень. Фактори формування сучасних міграційних процесів Основні сучасні міграційні потоки. Наслідки та результати міжнародних міграцій. Особливості сучасних міграційних процесів в Америці, Азії, Європі, Африці та Океанії. Специфіка сучасних міграційних потоків у пострадянських державах.

7.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р
Вступ до дисципліни: базові поняття, мета, завдання	10	2	2			6
Теоретичні підходи до вивчення міграції	10	2	2			6
Міграційні потоки в історії людства	10	2	2			6
Міграції в історії України	10	2	2			6
Основні виміри міграційної політики держав	8	2	2			4
Міграційна політика провідних держав світу	12	2	4			6
Міграційна політика України	8	2	2			4
Правові механізми захисту прав мігрантів, біженців та переселенців	10	2	2			6
Біженці у процесах сучасної міграції	8	2	2			4
Проблема нелегальної міграції та шляхи її вирішення	10	2	2			6
Міжнародні організації, задіяні у врегулюванні світових міграційних процесів	10	2	4			4
Політика інтеграції у сучасних державах	12	2	4			6
Усього годин за рік	120	24	30		2	64

7.3. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		Денна форма
1	Вступ до дисципліни: базові поняття, мета, завдання	2
2	Теоретичні підходи до вивчення міграції	2
3	Міграційні потоки в історії людства	2
4	Міграції в історії України	2
5	Основні виміри міграційної політики держав	2
6	Міграційна політика провідних держав світу	4
7	Міграційна політика України	2
8	Правові механізми захисту прав мігрантів, біженців та переселенців	2
9	Біженці у процесах сучасної міграції	2
10	Проблема нелегальної міграції та шляхи її вирішення	2
11	Міжнародні організації, задіяні у врегулюванні світових міграційних процесів	4
12	Політика інтеграції у сучасних державах	4
13		
14		
15		
Разом		30 год.

8. Рекомендовані джерела інформації

Основна:

1. Брайчевська О. Репатріанти в Україні: шляхи інтеграції // Проблеми міграції. Укр. інформ.-аналіт. журн. — 1999. — № 3. — С. 34-39.
2. Бузицький Ю., Бурлака П., Рубанов С. Судебная защита беженцев и лиц, прибывших в Украину в поисках убежища: Практ. рекомендации. К.: МП Леся, 2000. — 120 с.
3. Гайдучький А. П. Міграційни капітал в Україні. — К.: ТОВ «Інфорсистем», 2009. — 244 с.
4. Джужа О., Мозоль А. Міграційні процеси та злочинність в Україні: їх взаємозв'язок // Право України. 1998. — №7. — С. 39-41.
5. Європейська інтеграція: навчальний посібник / Національний банк України, Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України"; ред.: М. І. Макаренко, Л. І. Хомутенко. — Київ : Центр учбової літератури, 2018. — 344 с.
6. Малиновська О. А. Міграція та міграційна політика: Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 304 с.
7. Мальська М.П. Основи європейської інтеграції : підручник / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк; Львівський національний університет імені Івана Франка. — Київ : Центр учбової літератури, 2018. — 319 с

8. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри (Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика) / За ред. Ю. Римаренка. — К.: «Довіра», 1998. — 911 с.
9. Мозоль А. Характеристика і аналіз міграційного законодавства та міграційних процесів в Україні // Право України. — 2001. — №4. — С. 118-122.
10. Мокій А.І. Міжнародні організації : навчальний посібник для студентів ВНЗ / А. І. Мокій, Т. П. Яхно, І. Г. Бабець ; Міністерство освіти і науки України, Вищий навчальний заклад Укоопспілки Львівська комерційна академія. — Київ : Центр учбової літератури, 2018. — 280 с
11. Нелегальна міграція та торгівля жінками у міжнародно-правовому контексті (у двох книгах) / За заг. ред. Ю. Шемшученка. — К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Київ, ун-т права, Нац. акад. внутріш. справ України, 2001. — 1012 с.
12. Огляд трудової міграції в Україні, Молдові та Білорусі. — К.: МОМ, 2008. — 81 с.
13. Пирожков С, Малиновська О., Марченко Н. Зовнішня міграція в Україні: причини, наслідки, стратегії. — К.: Академпрес, 1997. — 127 с.
14. Українська трудова міграція до країн Європейського Союзу у дзеркалі соціології: Інформаційно-аналітичне видання. — К., 2005. — 118 с.

Додаткова:

15. Бессонова М.М., Бистра В.О. Нелегальна імміграція до США: «стіна Трампа» та антиамериканізм. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародні відносини: історія, теорія, практика», Суми, 30 червня 2021 р., Навчально-наукового Інституту історії, права і міжнародних відносин Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. Суми : ФОП Цьома С.П., 2021. С. 63-67.
16. Бессонова М., Бистра В. Врегулювання міграційних процесів в умовах пандемії COVID-19 (на прикладі США та Канади). *Сучасне право: міжнародний вимір і національний досвід*. Матеріали міжнародного круглого столу, 2 лист. 2021 р. / Київський університет імені Бориса Грінченка. [Електронне видання] Київ, 2022. С. 105-110.
17. Бессонова М.М. Нові риси міграційної політики США щодо українських біженців у 2022 р. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародні відносини: Україна і світ в умовах воєнних викликів» (30 червня 2022 року). Суми, Навчально-науковий Інститут історії, права і міжнародних відносин Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, 2022. С.61-64.
18. Бурцева М.В. Основні віхи лібералізації імміграційної політики Канади у 1945-2012 рр. / М.В. Бурцева // Американська історія та політика: науковий журнал. — К.: Історичний факультет, кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн, 2019. — № 6. — С. 41–50.
19. Burtseva M. Canadian Immigration and Multiculturalism Politics: Few Generalizations about Peculiarities in 1960-s – 2010-s / M. Burtseva // Електронний історичний журнал Scriptorium nostrum / Гол. ред. В.М. Андрєєв. — Херсон, 2016. — № 2(5) — Р. 289–304.
20. Burtseva M. The Liberalization of Canadian Immigration Policy (1945–1976) / M/ Burtseva // Codrul Cosminului Journal / Editor-in Chief S. Purici. — Suceava, Romania, 2017. — Vol. XXIII (No. 1) — Р. 203–220.
21. Бурцева М.В. Інформативні можливості вивчення імміграційної політики Канади на сучасному етапі / М.В. Бурцева // Київські історичні студії: науковий журнал / Редкол.: В. Щербак, В. Михайловський, О. Салата, В. Голубєв [та ін.]. — К: Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — № 2. — С. 81–88.
22. Бурцева М.В. Дослідження імміграційної політики Канади в Україні / М.В. Бурцева // Україна – Канада: матеріали I Міжнародного науково-практичного конгресу з канадознавства (21–21 червня 2018 року, м. Луцьк, Україна) =

- Ukraine – Canada: the Materials of the First International Scholarly and Practical Congress on Canadian Studies (June 21–24, 2018, Lutsk, Ukraine). – Луцьк: Вежа-Друк, 2018. – С. 22-25.
23. Васильченко Г.М. Проблеми нормативно-правового забезпечення захисту прав біженців в Україні // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України – 2016. – № 7. – С.109-116.
24. Еміграція з України // https://uk.wikipedia.org/wiki/Еміграція_з_України
25. Зінченко Н. Становлення інституту захисту прав біженців у системі міжнародного права: сучасний етап // Віче. – 2011. – № 12. <http://veche.kiev.ua/journal/2602/>
26. Імміграція в Україну // https://uk.wikipedia.org/wiki/Імміграція_в_Україну
27. Історичні процеси в міграційних та еміграційних явищах українців. (<https://history.vn.ua/book/socpolitaspekt/4.html>)
28. Клиненко Т. В. Нелегальна міграція і транспортування мігрантів через територію України // Наукові записки НАУКМА. Політичні науки. – 2000. – т.18. – С.71-76. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9720/Klynenko_Nelehalna_mihratsiya.pdf
29. Корчун М.О. Міграційні процеси в Україні (<http://intkonf.org/korchun-mo-migratsiyni-protsesi-v-ukrayini/>).
30. Легальна та нелегальна міграція у країнах центральної та східної Європи // Римаренко Ю.І. Міжнародне міграційне право: Підручник [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://semestr.com.ua/book_379_glava_122_3.%C2%A0%C2%A0%C2%A0%C2%A0_LEGAL_NA_TA_NELEGALN.html
31. Міграційні процеси в Україні: історичний огляд. Реферат // <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/geograf/23023/>)
32. Міжнародно-правовий статус прав біженців https://pidruchniki.com/1098120546705/pravo/mizhnarodno-pravoviy_status_prav_bizhentsiv
33. Нелегальна міграція та політика держави щодо її протидії. Фондова лекція з дисципліни «Міграційне право». – К., 2014.
34. Остапа О.М. Теорії формування міжнародної трудової міграції // Економіка в умовах глобалізації: проблеми, тенденції, перспективи. Збірник матеріалів І міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 25 лют. – 1 бер. 2013 р., Дніпропетровськ – Жешув, 2013. – С. 156-159. (<http://ir.nmu.org.ua/jspui/bitstream/123456789/147689/1/156-159.pdf>)
35. Патійчук В. Класифікація біженців у контексті сучасних міжнародних проблем // Історико-політичні проблеми сучасного світу. – 2013 – С.213-218.
36. Права біженців та шукачів притулку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.helsinki.org.ua/index.php?id=1117358178>.
37. П'ятковська О.Р. Причини та чинники міжнародної трудової міграції в міграційних теоріях та їх моделях / О.Р. П'ятковська // Світове господарство і міжнародні економічні відносини. – 2010. – С.163–168. (<http://bo0k.net/index.php?p=achapter&bid=17393&chapter=1>)
38. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять // Політичний менеджмент. – 2006. – № 2. – С. 127-139.
39. Розділ 2.10. Міграція нелегальна (досвід окремих країн) // Римаренко Ю.І. Міжнародне міграційне право: Підручник [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://semestr.com.ua/book_379_glava_26_2.10.%C2%A0%C2%A0%C2%A0%C2%A0%C2%A0_M%D0%86GRA%D0%A1%D0%86.html
40. Рух біженців // https://uk.wikipedia.org/wiki/Рух_біженців
41. Синковець Н.І. Аналіз основних теорій міжнародної міграції в сучасному економічному просторі // Міжнародні відносини. Серія "економічні науки" – 2016. – № 7. (http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/2927/2622)

42. Тарнавський М.П. Міграційні процеси в Україні: причини і наслідки // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, 2012, вип. 22, ч.1. – С. 3-10 (<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/388/1/3.pdf>)
43. Теорії трудової міжнародної міграції // Міграційні явища та процеси: поняття, методи, факти: довідник. – Львів, 2009. – (228 с.) – С. 120-131.
44. Шиманська К.В. Теоретичні засади дослідження процесів міжнародної міграції: аналіз розвитку та ключових положень міграційних теорій // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. – 2017. – № 1 (79). – С. 127-137. (<http://ven.ztu.edu.ua/article/view/96670/92363>)
45. Яворська В., Куделіна С. Історичний огляд міграційних процесів в Україні // Історія української географії. Всеукраїнський науково-теоретичний часопис. - Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – Випуск 2 (14). – С. 104-111. (доступно: <http://ukr-tur.narod.ru/istoukrgeo/allpubl/antropos/istoglmigr.htm>)

Інтернет-ресурси:

46. Основні потоки біженців у 2013-2016 роках. Інтерактивна інфографіка // <http://www.kozakorium.com/osnovni-potoky-bizhentsiv-u-2013-2016-rokakh-interaktyvna-infohrafika/>
47. Country Resources // <https://www.migrationpolicy.org/programs/migration-information-source/country-resources>
48. International Migration Policies Report // <http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/policy/international-migration-policies-report-2013.shtml>
49. International organization for migration // <https://www.iom.int/countries>
50. Migration data portal // <https://migrationdataportal.org>
51. Research initiatives // <https://www.migrationpolicy.org/research-initiatives>